

Kouwe Drukke

Jaargang 16 - nummer 46 - december 2012 uitgave van

verzamelkring
De Doolster

Inhoud

Omslagillustratie.....	3
Scandinavische schaatsen van Bert, Teun en Henk.....	4
Expositie in Veldhoven / Schaatsplezier in Purmerend.....	6
Schaatsbibliotheek 21: Handboek wedstrijdschaatsen.....	7
De Friezen - Volkscultuur op het ijs 1800 - 1900.....	10
Ijsbloemen op de ramen.....	11
Westlands houtje.....	12
Holland Wisselbeker.....	13
De Canadese sneeuwschaats uit 1891.....	14
Niet voor een appel en een ei.....	16
Column Jan de Wit - Schaatsen is ook doping.....	17
Wie herkent de H-schaats? / Reactie op Elfstedentocht 1864.....	18
Terugblik op de najaarsbijeenkomst.....	19
De Scandinavische stepslee.....	20
IJswegenkaarten (14).....	22
De dregge van M.P. Okhuijsen.....	24
De uitvinder van de reddingshaak.....	27
Het dregje van de lithograaf.....	28
Kerstpuzzel 2012.....	29
De brusselaars van Martina.....	30
Groningse schaatsenmaakster.....	35
Een bijzonder Rotterdams tegeltableau met een wintertafereel.....	36
Schaatsen op reclamemarken.....	38
Boek en zopie.....	40
Colofon	43

Medewerkers

Martin van der Bij, Hedman Bijlsma, Henk Bonthuis, Glenn van den Brink, Kurt Cerstiaens, Ron Couwenhoven, Hans van der Donck, Jan van Eijk, Matthy van Klaveren, Theodoor van der Kooi, Marnix Koolhaas, Bert Lassche, Frits Locher, Niko Mulder, Minne Iedes Nieuwhof, Aad van den Ouweelen, Louis de Rijk, Caroline van Staaveren, Aafke Steenhuis, Simon Verschueren, Teun Wanink, Jan de Wit

ISSN 1572-4476

Omslagillustraties

Het is opnieuw een redding met de ijsdregghaak die de **voorzijde** siert. En niet zonder reden. In gang gezet door Jan Gores in het vorige nummer, kwamen er maar liefst vanuit drie verschillende kanten aanvullingen op het thema. Aad van den Ouweelen introduceert de dregge van Okhuijsen, Ron Couwenhoven weet meer over Van Ruerlo Holst en uit de nalatenschap van Anrie Broere doken enkele toepasselijke afbeeldingen op. Eén daarvan prijkt op de voorzijde en is afkomstig uit het prentenboekje *Kluchtige ijsavontuur van Wipneus* (1880). Dit heerschap maakt door het hele boekje heen de banen onveilig en zakt op de laatste illustratie door het ijs. Omstanders horen zijn angstgeroep

en het gelukt een man om hem vanuit een ingevroren schuitje *'een strik om 't lijf te gooien'*. Gelukkig maakte de illustrator van die strik een dreg, anders hadden we er hier niets aan gehad natuurlijk.

Naar het zich laat aanzien krijgt het verhaal van de ijsdreggen in het komende nummer overigens nog een vervolg.

Op de **achterzijde** is het alles goud wat er blinkt op een Duitse ansichtkaart uit de verzameling van Cees den Braber. Twee popperige kleuters glijden op hun sleetje het nieuwe jaar tegemoet.

Tussen voor- en achterzijde weer heel veel informatie. Van alle bijdragen mag die van **Marnix Koolhaas** wel even genoemd worden. Ruim twaalf jaar

lang gaf hij uiterst creatief invulling aan de rubriek *'Ijskunst'* van het blad *Schaatssport*. Dat podium raakte hij jammer genoeg kwijt en verruilt het nu voor *Kouwe Drukke*. Als gekende schaatsglobetrotter neemt Marnix ons mee naar de Moldau in Praag en doet *en passant* de oorsprong van het schaatsen in Tsjechië uit de doeken. Ruim baan dus voor de schrijver van het veelzijdige boek *Schaatsenrijden, een cultuurgeschiedenis* dat twee jaar geleden verscheen.

Scandinavische schaatsen van Bert, Teun en Henk

Bert Lassche stuurde foto's van Scandinavische schaatsen met de volgende tekst:

'Dag luitjes, wij zijn op vakantie in Zweden en eindelijk heb ik hier in Stockholm een paar oude schaatsen op de kop getikt. Ik stuur jullie de foto's zomaar even toe.

Volgens de kenner hier, was het ongelijke stel, toch een set, dat bij elkaar hoorde, maar op de ene schaats bleef men dan staan en met de andere werd snelheid gemaakt (een soort steppen).

Ik vond het een leuk verhaal, maar geloof er niets van.

Misschien zijn jullie een andere mening toegedaan, maar omdat ze leuk zijn, heb ik ze toch gekocht.'

Oogschaatsen van Bert Lassche. Ze zouden zijn gebruikt door vissers om te voorkomen dat hun netten achter de krul bleven haken (nm).

Ongelijk stel van Bert Lassche. Dit zijn inderdaad geen stepschaatsen (nm).

Ook **Teun Wanink** meldde nieuwe aanwinsten uit het hoge noorden. Het gaat om twee vrijwel gelijkaardige paren met lange onbeklede halzen. Teun lichtte toe: *'De lange schaatsen komen van een markt boven in Jämtland (zo'n 500 km ten noorden van Stockholm, red.). Het zijn echte Zweedse schaatsen, plus minus 46 cm lang. Niko zou jij hier een beschrijving van willen geven?'*

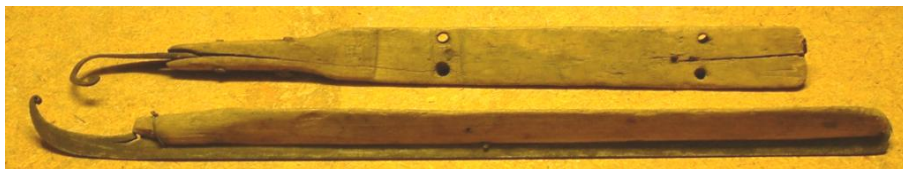

Dit soort schaatsen met vrij lange onbeklede halzen en grote krullen waren in Scandinavië uiterst zeldzaam. Naakte halzen zijn er vrijwel altijd korte puntschaatsen of ze zijn uitgevoerd met een vrij korte hals en bescheiden krul. De schaatsen van Teun vormen absoluut een uitzondering op

die regel. Tijdens mijn onderzoek in het hoge noorden ben ik dit model niet één keer tegengekomen!

Het Nordiska Museum in Stockholm bezit een aantal zeer lange schaatsen (de schaats op de afbeelding hieronder is 60,5 cm), maar daarvan zijn de halzen verhoudingsgewijs korter. De meeste daarvan komen overigens ook uit het Jämtland. Net als bij glissen werd er een prikstok gebruikt bij de voortbeweging, zoals professor Berg in een onderzoek heeft vermeld. De oudste schaatsen van dit type zijn uit 1775. Ze werden tot in de 19^e eeuw gebruikt.

Met de schaatsen van Teun heeft dat allemaal niets van doen. Daarop werd echt geschaatst. Het half omgeslagen doorlopende ijzer (achterzijde) was heel gangbaar bij vroege Scandinavische schaatsen, die niet fabrieksmatig werden gemaakt. En dat was lang het geval op het Zweedse

platteland. Veiligheidshalve zou ik ze daarom typeren als vroeg- tot midden-19^e-eeuws. Al met al lijkt het er op dat Teun twee paar exclusieve schaatsen op de kop heeft getikt!

Of de rode schaatsen die **Henk Bonthuis** kocht op de voorlaatste Poolsterveiling ook Scandinavisch zijn, durf ik niet te zeggen. Van opzij gezien doen ze enigszins denken aan de Finse *laboranter*, een wedstrijdschaats uit het laatste kwart van de 19^e eeuw.

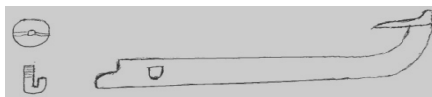

Finse laboranter uit het Oslo Skøyte Museet

Maar de voetstapels wijken toch wel heel sterk af.

Henk geeft aan dat de schaatsen oorspronkelijk gelakt zijn en pas later

rood geverfd. Zelf denkt hij dat het geen Nederlands product is en dat ze in de eerste helft van de 20^e-eeuw zijn gemaakt. De schenkel is 49 cm lang en 3 mm breed. Het boutje van de hakschroef is heel apart (zie tekening).

Het principe van de kramschroef (*Van glis tot klapschaats*, p. 33) is hier eigenlijk omgekeerd toegepast.

Niko Mulder

Expositie in Veldhoven

Oud-wereldkampioen schaatsen Henk van der Grift opende zondag 9 december om 14.00 uur de tentoonstelling 'Op bevroren Water' in Museum 't Oude Slot in Veldhoven. Topstuk van de tentoonstelling, die loopt t/m 14 februari 2013, zijn de schaatsen van prins Willem-Alexander. Zie: www.museumoudeslot.nl, voor meer informatie.

De expositie omvat schaatsen en aanverwante artikelen uit de verzamelingen van Simon Verschuieren en René Diekstra.

Schaatsplezier in Purmerend

Van 15 september 2012 t/m 24 februari 2013 is er in het Purmerends Museum (Kaasmarkt 20) ter ere van het 150- jarig jubileum van de ijsclub Purmerend, een expositie te zien zijn met een historisch overzicht van 150 jaar schaatsplezier in Purmerend en omgeving. Met filmpjes en foto's, arrensleden en priksleetjes, schaatsen en skeelers, warme mutsen en koude voeten, liefhebbers, bekende namen en veel stoere en sterke verhalen. En met schaatsen en medailles van T. Wanink, N. Buijze en G. Bootsma.

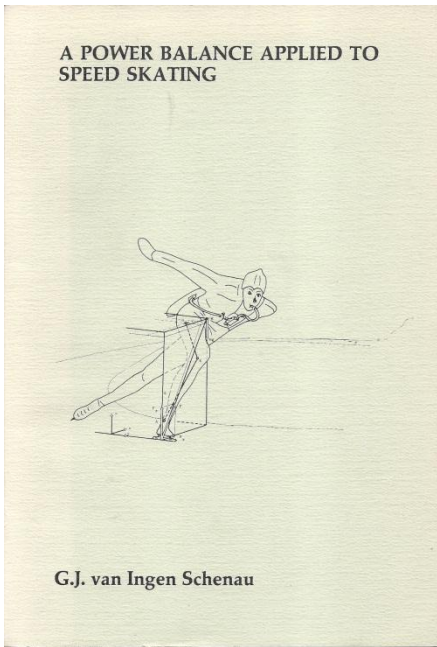
SCHAATSBIBLIOTHEEK 21:

Handboek wedstrijdschaatsen

'Die Russische schaatstrainer die in Heerenveen woont, Kosta Poltavets heet hij geloof ik, vertelde me dat hij veel van zijn kennis over trainingsleer, techniek van het schaatsen en trainingsvormen had verworven via het bestuderen van het *Handboek wedstrijdschaatsen*.' Zo maar een terloopse opmerking van een jonge journalist die onlangs bij ons over de vloer kwam. 'U hebt zoveel boeken, maar zegt die titel u ook iets?' Nou en of! Mijn naam prijkt zelfs op de lijst van medewerkers op de titelpagina.

Van Ingen Schenau

In de jaren zeventig kreeg ik contact met Gerrit Jan van Ingen Schenau, die als biochemicus werkzaam was aan de Faculteit der Bewegingswetenschappen aan de Vrije Universiteit in Amsterdam. Gerrit Jan startte daar indertijd het schaatsonderzoek. Al redelijk snel daarna belde hij regelmatig, want de eindredacteur van het schaatsjaarboek *Schaatsseizoen* zou 'm ongetwijfeld aan allerhande schaatscijfers kunnen helpen. In eerste instantie mondde zijn onderzoek uit in een promotie. We waren erbij toen Gerrit Jan op 27 mei 1981 aan de VU zijn academisch proefschrift *A power balance applied to speed skating* verdedigde. Zoals het goede gebruik wil, bevatte zijn proefschrift een aantal stellingen. Nummer XI luidde: '*Een strenge winter heeft meer betekenis voor de schaatssport dan dit proefschrift.*' In de verantwoording

werd ook dank uitgebracht aan H. Bijlsma '*die veel cijfermateriaal van verreden wedstrijden verschaft*'.

Achtergrondkennis

Nadien werd ons contact alleen maar geïntensiveerd. Niet alleen ging zijn roep om schaatscijfers gewoon door, tussen die vragen door vertelde Gerrit Jan van Ingen Schenau dat hij het ook als zijn roeping zag om een boek op de markt te brengen. Bij veel mensen in de trainingswereld was kennis voorradig die vaak in jarenlange praktijkervaring was verworven. Maar zulke dingen stonden niet op papier. Daarnaast wist hij uit ervaring dat allerlei wetenschappelijk onderzoek diezelfde trainers in belangrijke mate zou kunnen helpen bij het kiezen van hun trainingsopzet. Maar juist dat materiaal stond hooguit beschreven in

moeilijk toegankelijke vakbladen. Af en toe kreeg ik wel eens een kopie van zo'n bijdrage van zijn hand. Als je nu al die kennis eens combineerde en naar de praktijk toe vertaalde, dan zou je – aldus Van Ingen Schenau – een boek krijgen dat van grote waarde zou kunnen zijn voor de huidige en toekomstige generaties schaats-trainers. Samen met Henk Gemser werkte hij dat idee uit door een aantal wetenschappelijk onderzoekers en medewerkers te vragen bijdragen te schrijven voor zo'n boek.

Op enig moment in die jaren tachtig riep dat duo me naar Amsterdam. 'Of ik ook een inleidend hoofdstuk kon schrijven met een korte schets van de wedstrijdgeschiedenis en de verdere ontwikkeling van het wedstrijd-schaatsen 'van 1892 tot heden'. Ik vond dat eigenlijk best een eer dat ik aan dat boek van al die geleerde heren

mocht meewerken. Gerrit Jan raakte steeds enthousiaster over zijn boek. Al moest één probleem nog getackeld worden: 'Als we niet oppassen, wordt het een té saai leerboek.' Plotsklaps kreeg ik er nog een verzoek bij. Of ik het manuscript niet wat zou kunnen 'opleuken' met bijvoorbeeld her en der wat kleine schetsjes en aardige anekdotes en ook met wat historisch illustratiemateriaal. 'Jij hebt vast wel wat aardige prentjes, tekeningen of foto's liggen die misschien hier en daar ook een glimlach kunnen ontlokken.'

Nagelbijter

Aldus geschiedde. Maar de clou kwam nog. Ik herinner me een werk-bespreking met het gros van de medewerkers aan het boek waarin we wat filosofeerden over de aangeleverde bijdragen. Al redelijk snel vlogen de vaktermen over de tafel: de wrijvingscoëfficiënt van het ijs bijvoorbeeld en de vraag hoe de weerstand van de schaatser vermindert zou kunnen worden. Toen ik me in die discussie terloops liet ontvallen dat er nog een gouden toekomst was weggelegd voor de nagelbijter onder de schaatsenrijders werd ik door enkele aanwezigen meewarig aangekeken... Niet lang daarna ging bij ons in Franeker de telefoon. Gerrit Jan van Ingen Schenau vroeg me of ik ook een slothoofdstuk kon schrijven. 'Graag met een blik in de toekomst. En natuurlijk moet je in dat verhaal jouw nagelbijter noemen!'

Aldus verscheen in 1987 het *Handboek wedstrijdschaatsen*. Op de laatste pagina's staaide een schaatshistoricus in de glazen bol, zoals eertijds de waarzegster dat deed op het kermisterrein van onze jeugd. Al rekende ik in de slotzinnen meteen af met die nieuwe taak: *'Lering trekkend uit het verleden is misschien toch maar het allerbeste om geen schaatsfuturoloog te willen worden en simpel schaatshistoricus te blijven. De geschiedenis laat zich opschrijven, de toekomst nu eenmaal niet.'*

Klapschaats

Achteraf gezien kwam dat boek tot stand in een periode waarin de schaatsonderzoekers aan de VU belangwekkende experimenten opstartten. Slechts één pagina in het *Handboek wedstrijdschaatsen* herinnert daaraan. Paragraaf 14.2 in het hoofdstuk *Het materiaal* is gewijd aan de klapschaats. *'Uiteraard is de schaats qua technische uitvoering nog lang niet uitontwikkeld. Vandaar dat we hier uitsluitend het principe kort aanduiden'*, schreef Gerrit Jan van Ingen Schenau in 1987.

Vier jaar eerder raakten Van Ingen Schenau en een mede-onderzoeker Gert de Groot tijdens een receptie in gesprek met de instrumentmakers Wim Schreurs en Hans Meester van het Academisch Medisch Centrum (UvA). Daar en op dat moment werd het idee om een klapschaats te ontwikkelen geboren. Het vervolg van dat verhaal is bekend. Ongeloof en tegenwerking stonden een snelle

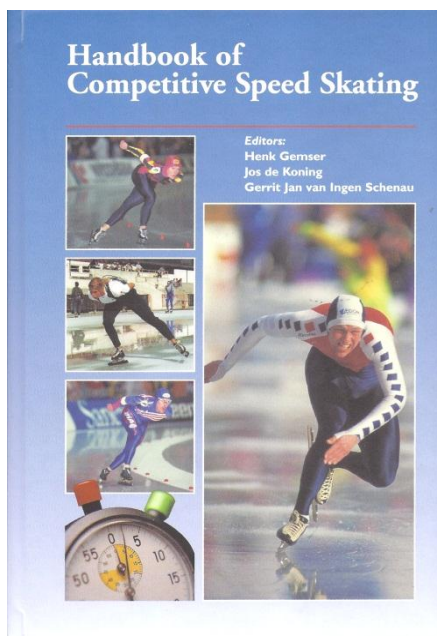
introductie in de schaatswereld in de weg. Dankzij ongelooflijk veel doorzettingsvermogen slaagden Gerrit Jan en vanaf 1986 vooral ook Jos de Koning erin mensen te overtuigen van de voordelen van de 'extra klap'. De grote doorbraak kwam toen André Vreugdenhil en Raymond Barendse – twee schaatsers uit de Zuid-Hollandse selectie – in 1994/'95 Nederlandse juniorentitels op de klapschaats veroverden, gevolgd door een complete omwenteling in het (klap)schaatsseizoen 1996/'97. Na de eerste Europese klapschaatsvictorie van Tonny de Jong besepte iedereen dat de topschaatsers het jaar daarop in olympisch Nagano niets hadden te zoeken zonder klapschaatsen. *'The biggest revolution on ice in history'*, schreef de *New York Times* in die dagen.

Hoogleraar

Gerrit Jan van Ingen Schenau genoot intens van die ontwikkelingen. In telefoongesprekken waarin hij bleef vragen om ranglijsten en tijden voorspelde hij me al jaren tevoren dat de klapschaats zou zegevieren. In 1992 waren we in Amsterdam onder zijn gehoor toen hij hoogleraar biomechanica werd. Na dat hoogtepunt in zijn wetenschappelijk leven volgde dus enkele jaren later de verwezenlijking van een wetenschappelijke droom. Inmiddels sprak hij in onze contacten ook enthousiast over een tweede druk van het handboek. 'Er zijn ook heel interessante contacten met de ISU (de internationale schaatsunie), die wel

een Engelse versie op de markt wil brengen.' Helaas zou Gerrit Jan van Ingen Schenau die beide boeken zelf niet meer aanschouwen. In het olympische seizoen kreeg deze gedreven man te horen dat hij ongeneeslijk ziek was. Hij overleed in april 1998, nog maar 53 jaar oud. Later dat jaar verscheen de tweede, geheel herziene druk van 'zijn' *Handboek Wedstrijdschaatsen* en volgde ook het Engelse talige *Handbook of Competitive Speed Skating* bij de ISU in Lausanne. Met in beide uitgaven een prominente plaats voor de klapschaats. Volkomen terecht stond zowel op de cover als op de titelpagina van deze boeken een driemansredactie vermeld: Henk Gemser, Jos de Koning en Gerrit Jan van Ingen Schenau.

Hedman Bijlsma

De Friezen –

Volkscultuur op het ijs 1800-1900

Vier jaar geleden startte ik een onderzoek naar de oorsprong van het wedstrijdschaatsen in Nederland. Die was natuurlijk makkelijk te vinden: de kortebaan in Friesland, waar de hardrijderijen in de negentiende eeuw uitgroeiden tot ware volkscultuur. Maar de studie leverde een verbijsterende berg gegevens op over de toprijders en hun mindere concurrenten van toen, over het nageslacht van de befaamde Adam Hurdrider, over allerlei volslagen onbekende kampioenen en kampioenes en tal van ander zaken. Zoals de bijzondere hardrijderijen op zee, de

spekrijderijen, de maskerades op het ijs, de jeugdwedstrijden, de opkomst van het parten - het onuitroeibare verdelen van de prijzen door de toprijders - en de overgang naar de langebaan.

Allerlei mythes en legendes werden onderzocht en vaak ontmaskerd. Van de beroemde hardrijderij voor vrouwen in 1805 in Leeuwarden werden van de 128 deelneemsters 40 vrouwen, die tot nu toe onbekend waren, gelokaliseerd met familienamen en hun antecedenten. Van de eerst bekende mannenhardrijderij, waarvan de startlijst en de complete uitslag werd bewaard, werden bijna alle 100 deelnemers met familienaam gelokali-

seerd en van allerlei onbekende antecedenten voorzien. Het gaat hier om de hardrijderij van Sneek in 1809, waaraan uiteraard allemaal rijders deelnamen die in de achttiende eeuw werden geboren.

In totaal werden zo'n 3600 wedstrijd-uitslagen achterhaald.

Uitslag hardrijderij Sneek, 1809

Coll. Fries Scheepvaartmuseum, Sneek

Eind volgend jaar wordt de studie door uitgeverij Van Wijnen uitgegeven. De werktitel is voorlopig *De Friezen - Volkscultuur op het ijs 1800 - 1900*. Het wordt een buitengewoon omvangrijk boek dat uiteraard wordt geïllustreerd. Daarvoor zijn inmiddels tal van prenten, foto's en documenten gevonden, maar de zoektocht gaat natuurlijk verder. Het Eerste Friese Schaatsmuseum en het Scheepvaartmuseum in Sneek werken mee. Vele rijders leefden tot diep in de negentiende eeuw, zoals de broers

Homme en Tjitse Huitema uit Hommerts, waarvan inmiddels portretten zijn gevonden. Ongetwijfeld zijn er nog meer foto's van dergelijke kampioenen in allerlei familie-archieven. **Vandaar deze oproep aan de leden van De Poolster: weet u de locatie van zo'n portret? Geef het door.**

Om een paar namen te noemen van onbekende rijders: Sikke en Grietje van der Wal uit Wirdum, Jantje Hendriks de Boer uit Hommerts, Jacob Dirks Talsma, Klaas Wiltjes de Vos en Oene Klazes de Vos uit Oudkerk, Tjeerd Tabes Annema uit Akkerwoude en zijn schaatsende broers en zonen, Auke Boskma uit Veenwouden, Eeltje en Sjoerd Visser uit Molenend bij Oenkerk, Kees de Jong uit Leeuwarden, Henk Tulner uit St. Annaparochie.

't Is maar een kleine greep uit de onvoorstelbaar grote hoeveelheid hardrijders en hardrijdsters die Friesland in de negentiende eeuw kende.

Ron Couwenhoven 06-81341699 of r.couwenhoven@upcmail.nl

Ijsbloemen op de ramen

Schaatsexpositie in museum Oud-Lunteren, Dorpsstraat 55, van 8 december t/m 15 maart 2013. Glissen en schaatsen van Bart van de Peppel, aangevuld met aquarellen van René Diekstra, Amerikaanse schaatsen van wijlen Anrie Broere en antieke winterse tegels van Minne Nieuwhof. Voor openingstijden: 0318-486254 of www.lunteren.com.

Westlands houtje

Op de najaarsbijeenkomst had Hans van der Donck weer een bijzondere 'schat' uit het Westlands Museum bij zich. Voorzichtig pakte hij ze voor het nemen van foto's uit het krantenpapier.

Want kwetsbaar zijn deze houtjes, waarvan het leerwerk de tand des tijds

er zo in passen.

Nog verrassender is de onderzijde van de houten hak. Hierin is een uitsparing gemaakt voor het omgeslagen hakijzer. (foto 3). Het houtje zelf liep dus boven de schenkel nog verder door. We hebben dit eerder gezien bij de snavelschaats uit Amersfoort (KD37). Daarvan was de neus nog langer, maar

nog enigszins heeft doorstaan, maar de ijzers volledig zijn weggeroest. Desondanks hebben ze hun sporen achter gelaten. Bovenin de neus van de schaats is de moet van de toon (het over het houtje heen geslagen ijzer) bijvoorbeeld nog duidelijk zichtbaar (foto 2). De toon van de Haarlemse schaatsijzers van Frits Locher en Wim Molenveld (KD43) zou

de uitgeholde hak vrijwel identiek.

Bij het Westlands houtje loopt het achterste riemgat vlak onder de voetstapel nog net voor de uitsparing langs (foto 4).

Met zo'n korte hak werd schaatsen ontegenzeggelijk moeilijker, want de kans op achterover kukelen nam toe. Waarom dan toch deze aanpassing? Ik vermoed dat deze techniek werd toegepast om het nemen van een bocht eenvoudiger te maken. Pootje over bestond nog niet in de Middeleeuwen; men keerde vermoedelijk door de schaats bij de tenen op te lichten en met een heupbeweging (?) een bocht in te zetten. Lees het fragment uit de brief van Hadrianus Marius uit 1534 (zie KD39) er nog

maar eens op na. Daarmee komen we op de datering. Hoe oud zijn deze schaatshouten eigenlijk? De Amersfoortse snavelschaatsen worden gedateerd tussen 1425 en 1500. De neuzen van de Westlandse houtjes zijn wat korter. Zijn ze daarmee nog ouder? Dat hoeft niet, want rond 1500 veranderde de schoenmode en verdwenen snavelschoenen volledig uit beeld. Of dit ook voor snavelschaatsen gold, weten we niet. Daarom nemen we de datering ruim: tussen 1400 en 1550 is aan de veilige kant.

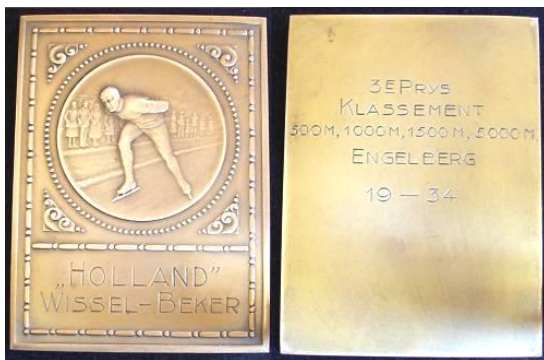
Over de herkomst weten we weinig. De houtjes zijn afkomstig uit Westlandse bodem en ooit geschonken aan wijlen Jan Verbeek, destijds conservator van het Westlands Schaatsmuseum. Vondstgegevens zijn door hem helaas niet vastgelegd of verloren gegaan.

*Hans van der Donck / Niko Mulder
Kurt Cerstiaens*

Holland Wisselbeker

Wet er iemand meer over de "Holland Wissel-Beker"?

De medaille van deze wedstrijd uit 1934 behoorde toe aan de Oostenrijker Max Stiepl. Hij is wereldrecordhouder geweest in 1934 op de 5 km, behaalde zilver op het EK Allround in 1934, brons op het WK Allround in 1937 en brons op de Olympische Spelen van 1936 op de 10 km.

Kurt Cerstiaens

De Canadese sneeuwschaats uit 1891

Reeds zo'n 15 jaar gelden kreeg ik van een Nederlandse vriendin een foto die zij genomen had in een museum in de staat Maine in de USA, waarop een paar lange sneeuwschaatsen te zien waren. Ik dacht toen, als ik die nu eens te pakken zou kunnen krijgen, wat zou dat een mooie aanvulling voor mijn verzameling zijn. Een paar jaar geleden zag ik zo'n paar bij Fred de Vegt in Bremen. Het zijn echt schitterende sneeuwschaatsen. (Zie ook KD9 – red.)

Ik heb lang moeten wachten maar in april jl. is het me gelukt om een paar te verwerven uit Quebec-Canada. Op bijgaande foto's zijn die sneeuwschaatsen van Fred en mij te zien. Het zijn lange houten schaatsen met ijzerbeslag voor het glijden. Mijn paar is 75 cm lang en het ijzerbeslag is 9

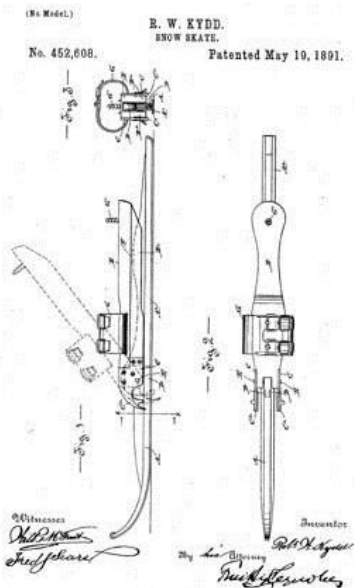

mm breed. De schoen wordt aan de voetstapel verbonden met een sleutel die de klemmen aandraait; net zoals bij veel ijzeren kunstschaatsen het geval is. De voetstapel zit vooraan aan de houten glijder vast middels een scharnier waardoor het een soort klapschaats lijkt. Hierna daar meer over.

Zoals de meeste verzamelaars wilde ik de historie ervan kennen en ging op zoek. Op zich ging dat zeer makkelijk. In de informatiebank van de schaatsen van Canada van Ed Braakman is deze sneeuwschaats opgenomen. Voor dit model is patent aangevraagd en verkregen door Robert Walter Kydd uit het plaatsje Longueuil, provincie Quebec in Canada. Nadat hij het patent op 20 januari 1891 in Canada verkreeg, kreeg hij dat in de USA op 19 mei van datzelfde jaar.

Via google vond ik het gehele patent met de uitleg van deze uitvinding en welk gemak deze sneeuwschaats de 'schaatser' moet geven.

Deze schaats is speciaal gemaakt voor gebruik op rijwegen en veel betreden paden. Het geheim van deze sneeuwschaats zit 'm erin dat wanneer met één van de benen een voorwaartse beweging wordt gemaakt, de hak van de schoen omhoog komt, de voetstapel naar voren kantelt en bij de teen twee ijzeren punten in de ondergrond worden geprikt, waardoor de schaatser op de relatief harde ondergrond goed kan afzetten. En al glijdend vervolgens hetzelfde met het andere been kan doen. Het sneeuwschaatsen houdt dus een rechte voorwaartse beweging in en niet een zijwaartse zoals bij het

ijsschaatsen. Of de schaatser hierbij – net als bij langlaufen – ook stokken moet gebruiken is in de tekst bij het patent niet vermeld. Het lijkt me wel.

De schoen wordt op de voetstapel bij de schaatsen van Fred de Vegt en die van mij overigens verschillend bevestigd.

Voor dit model schaatsen wordt in Canada ook wel een andere naam gebruikt. Eén van de bekendste verzamelaars van schaatsen daar is Jean-Marie Leduc uit Ottawa. Hij noemt dit type *River Skate*. Ook in een andere – in het Engels gestelde – omschrijving ben ik dezelfde benaming tegengekomen.

In Canada (en de USA) werd in het verleden veel op bevroren rivieren geschaatst. Omdat die meestal een laag(je)sneeuw hadden en omdat deze sneeuwschaats een harde ondergrond nodig heeft, is – denk ik – de benaming *River Skate* daaruit te verklaren. Maar de echte naam blijft *Snow Skate* zoals R.W. Kydd dat bedacht heeft.

Graag zou ik willen weten wie van de andere verzamelaars van De Poolster ook deze sneeuwschaatsen in bezit heeft.

Frits Locher

Niet voor een appel en een ei

'Ik heb ze gekocht van de dochter van een saxofonist uit Leiden. De man is helaas overleden, en de dochter wist er alleen van te vertellen, dat ze de schaatsen haar hele leven lang in de kast heeft zien liggen. Ze had ook te horen gekregen, dat ze niet voor een appel en een ei verkocht mochten worden.'

Louis de Rijk wist ze op waarde te schatten en mocht deze pronkschaatsen glim-mend van trots toevoegen aan zijn verzameling.

Bijzonder is de uitsparing in de krul boven de merktekens. Vanwege de 'mattenkloppertjes' weten we dat het om een product van smederij Schakel uit Polsbroek gaat. Jammer genoeg is de letter daaronder, die doorgaans verwijst naar de voornaam van de smid, minder goed te lezen. Louis houdt een slag om de arm: *'Over de merkjes moeten we misschien met andere kenners overleggen.'* Wie herkent de signatuur van de meestersmid? *Foto's Frits Locher en Louis de Rijk (merkje)*

Column Jan de Wit

Schaatsen is doping

De kranten staan er vol mee, de televisie staat er bol van: doping. Doping en wielersport om precies te zijn. De Rabobank stopt als sponsor. De sportwereld lijkt te vergaan. Is dat echt zo?

Fietsen is een sport die door hele volkstammen bedreven wordt, net als schaatsen. Een heel klein groepje maakt van die sport hun beroep. Dat heet dan topsport.

Topsport kost heel veel geld en levert weinig anders op dan naamsbekendheid. Hoe dichterbij de top, hoe meer bekendheid. Die bekendheid is verhandelbaar. Als een topsporter zijn naam verbindt aan een geldschietster levert dat veel geld op. Voorwaarde is wel dat hij aan de top blijft. Dat betekent je suf trainen en het uiterste vragen van je lichaam. Maar er kan er maar één de beste zijn. Iedere geldschietster wil wel dat dat juist zijn sporter is. Dan krijgt de sporter ineens de beschikking over dat toverdrankje, dat spul dat net dat beetje extra levert om je optimaal getrainde lichaam te laten voldoen aan de wens van de geldschietster. Een flinke slok en hup je staat, samen met je geldschietster, op de top. Sporter blij, geldschietster blij, fans blij. Vooral die geldschietster is in zijn nopjes, meer naamsbekendheid betekent meer klanten en dus meer winst. Winst in geld wel te verstaan. Maar ja dat toverdrankje! Iemand

roept: "Dat is niet eerlijk!" Dat toverdrankje wordt verboden. Maar het lichaam kan niet zonder dat extra zetje aan de top komen. Stiekem blijven we het innemen, maar als je gesnapt wordt, wordt je aan de schandpaal genageld. Dat levert ook naamsbekendheid op! Jammer, maar aan die naamsbekendheid wil de geldschietster zijn naam niet verbinden en stopt met geld schieten. Zonder geld geen topsport, zonder topsport geen doping. Probleem opgelost. "Ja, maar*onze* mooie sport dan?" roepen de fans.

Daar zit nou juist de kneep. Sporten moet je beleven, moet je doen. Kijken naar topsport is leuk tijdverdrijf, maar heeft niets met sporten te maken. Je schaatsen onder binden aan de rand van de Aremberger Gracht. Even de benen strekken. De ijzers van je schaatsen stevig op het ijs plaatsen, grip zoeken en dan heel rustig tussen het riet verdwijnen in de stilte van de Wieden. Diep inademen en een wolkje condenserende lucht voor je uit blazen. Je handen op je rug en genieten. Je hoofd komt tot rust en je ziet de stilte om je heen. Je denkt nergens meer aan. Al helemaal niet aan doping. Dat heb je ook niet nodig. Het schaatsen zelf is je doping. Zo'n dag schaatsen levert je weer energie. Energie waarmee je grote prestaties kunt gaan leveren (al of niet voor je geldschietster). De batterij is weer opgeladen! Er volgt geen dopingcontrole, maar je profiteert wel!

Wie herkent de H-schaats?

Op de veiling van de najaar-bijeenkomst heb ik een punt-schaats weten te bemachtigen met onbekend merk.

Na het schoonmaken hiervan blijkt er een letter H op de punt te zijn ingeslagen.

Het betreft een schaats met drie doorgangen, dus dat wijst al in de richting van Zuid-Holland. Verder is de schaats voorzien van koperbeslag op de hak en op het middenstuk.

Weet iemand iets meer te vertellen over de herkomst dan zou ik dat graag vernemen.

Simon Verschueren

Reactie op Elfstedentocht 1864

Het verhaal over het elfstedenboekje dat in mijn bezit is, staat er mooi in.

Helaas één klein foutje, maar dat doet niets af aan het verhaal. Namelijk dat de kleinzoon van Jolle de Vries niet in 1901 in ondertrouw ging met de zus van mijn overgrootmoeder maar met mijn grootmoeder.

Heel interessant wat u er nog meer bij vond over het weerbericht. Kortom erg leuk.

Glenn van den Brink

Terugblik op de najaarsbijeenkomst

Misschien was het de nieuwe locatie die nieuwsgierig maakte, misschien speelde het slechte weer een rol, feit is dat het lekker druk was op de najaarsbijeenkomst in Almere. De ruimte was wat beperkter, de tafeltjes wat kleiner, allemaal een beetje inschikken dus. Maar dat gaf ook wel weer een gemoedelijke sfeer.

'Jammer dat er niet centraal aandacht is geschonken aan het bijzondere leerwerk', merkte iemand na afloop op. Op initiatief van Cees den Braber hadden meerdere verzamelaars hun 'lederwaren' uitgesteld op een aparte tafel, maar kennelijk voelde niemand zich geroepen om het thema wat meer invulling te geven. Een gemiste kans.

Toch iets om in de toekomst meer werk van te maken, want een goed gekozen onderwerp leidt tot meer

interactie en verspreiding van kennis. Teun Wanink zal zich in deze woorden herkennen. Wie lanceert het thema voor volgend jaar?

De lunch was prima in orde en de vergadering en veiling – in die volgorde een gouden formule –

verliepen vlotjes en zonder problemen.
Niko Mulder

*Foto's: 1. Aquarel van H. Bruining;
2. Leerwerk; 3 en 4: Cees den Braber*

De Scandinavische stepslee

Deze slee heb ik gevonden op een vlooienmarkt in Utrecht. Op mijn vroege ronde, zag ik een verkoper bezig met het etaleren van iets dat ingeklapt was en leek op een tuinmeubel of zoiets. Aan het gemopper van de man hoorde ik dat het niet naar zijn zin ging. Het was een onding, met die slappe ijzers.

Ik zag direct dat het een stepslee was, die ik vroeger in Scandinavië meerdere keren op het ijs in gebruik heb gezien. Even onderhandelen en de koop was snel gesloten. Hij blij er van af te zijn, ik blij dat ik hem heb.

De slee is gemaakt in Lillestrøm, Noorwegen, bij sportartikelenfabriek Tarzan, volgens de sticker die er opgeplakt zit. Wanneer de slee gemaakt is weet ik niet, maar ik schat ergens in de jaren '50. *Jan van Eijk*

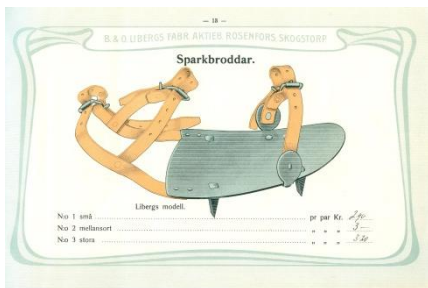
Uit documentatie blijkt dat dit soort sleden in Zweden al in 1872 in omloop was. 'Sparkstötting' werden ze daar genoemd. Een catalogus van sportzaak Per Langborg uit 1912 onderscheidt twee modellen: gewone en het soort dat werd getrokken door een paard. Daar hoorden maar liefst vijf meter lange bamboe staken bij.

De stepslee - helemaal geen slechte vertaling trouwens - van Jan en Magda lijkt me eerder een gewoon model.

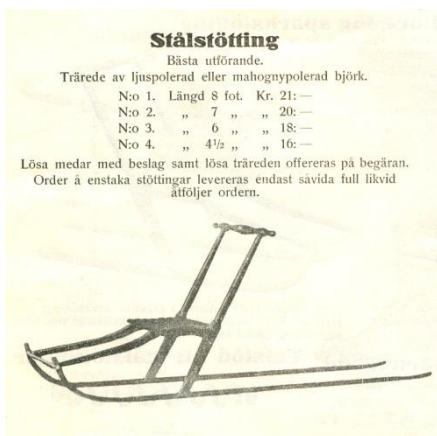
Bij een *sparkstötting* horen 'broddar' oftewel ijssporen. Die had je nodig om niet uit te glijden bij de afzet. Achterin

de schaatscatalogus van Liberg uit 1911 staat er een afgebeeld:

Het type slee dat Jan op de kop tikte werd ook wel een '*stålstötting*' genoemd, vanwege de metalen roeden. Die roeden waren natuurlijk ook vaak van hout. Berkenhout (*björk*) werd het meest gebruikt voor stepsleden.

Hier een afbeelding van zo'n slee met stalen runners uit een prijscourant (1920-1921) van Bröderna Hansson uit Storvik:

De *sparkstötting* was een echt vervoermiddel. Voor vissers, houtvesters, schoolkinderen, ja voor wie eigenlijk niet? Er bestonden zelfs

speciale bagagedragers voor de stepsleden!

Op bovenstaande afbeelding uit dezelfde prijscourant zien we rechtsonder ook een voetsteun, vrijwel identiek aan die op de foto van Jan.

In 1995 verscheen er een boekje van Göran Rosander over stepsleden ter gelegenheid van een tentoonstelling in het *Nordiska museet* in Stockholm.

Mogen we daaruit opmaken dat de *sparkstötting* tegenwoordig vooral nog als een nostalgisch object wordt gezien?

Niko Mulder

IJswegenkaarten (14)

De IJkaart van Noord-Holland van H.J. ten Have uit 1903 - vervolg

Zoals reeds opgemerkt in de vorige uitgave mocht ik ook putten uit onderzoek dat Ron Couwenhoven reeds had uitgevoerd door de archieven van de IJHN te raadplegen. Als reactie op mijn artikel berichtte hij mij nog het volgende:

‘Toen de Amsterdamsche IJclub vijftig gulden ging betalen werd dat geld in een pot gestopt. Er was natuurlijk niet elk jaar ijs. Het geld uit dat fonds werd besteed aan de inzet van baanvegers in de dorpen op de route Nieuwendam – Marken. Vooral voorzitter Simon Minnema van de IJsbond Hollands Noorderkwartier zette zich enorm in om ijsclubs op te richten in Waterland. Dat was een dun bevolkt gebied en de afdelingen – zoals de clubs toen werden genoemd als ze er kwamen – zaten altijd in geldnood. Daarvoor kwamen de subsidies van de Amsterdamsche IJclub als geroepen.

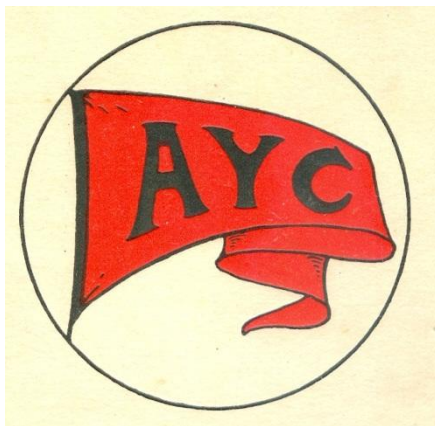
Krant als erelid

Het was ook de bedoeling van de ijsclub om de aanleg van geveegde banen in Waterland te stimuleren. Als dank werd de AIJC uiteindelijk tot erelid van de IJsbond Hollands Noorderkwartier benoemd. Hetzelfde gebeurde met het dagblad *Nieuws van den Dag* uit Amsterdam, dat de ijsberichten van de IJHN altijd in zijn kolommen opnam. De krant werd ook tot erelid benoemd. Dat was vermoedelijk de enige keer dat een

organisatie in Nederland erelid van een ijs- c.q. schaatsbond werd.

De benoemingen waren er uiteraard op gericht beide organisaties te blijven betrekken bij de aanleg van de ijsbanen in Noord-Holland. Als erelid hadden ze toegang tot de algemene vergadering. Hoewel de Amsterdamsche

IJsclub nooit lid werd van de IJHN konden zo wel zijn invloed in de vergaderingen uitoefenen.

Eind jaren '10 ontstond een ernstig conflict, omdat de IJHN wedstrijden wilde gaan organiseren (vooral kortebaen en schoonrijden) om zo de terugloop van het ledenbestand te keren. Daarmee kwam men op het terrein van de KNSB en dat was tegen het zere been van de Amsterdamsche IJsclub. Men staakte de subsidie, maar in 1921 kwamen IJHN en KNSB tot een vergelijk met als gevolg dat de Amsterdamsche IJsclub een nieuwe subsidie gaf ter stimulering van de nieuwe ijswegenkaart die toen werd uitgegeven.'

Tot zover de aanvulling van Ron.

Afstroom beperken

De ijsbonden hielden zich dus bezig met het beveiligen, onderhouden en bewegwijzeren van de banen, maar er waren meer zaken waar zij zich mee inlieten. De Ijsbond in Friesland en nu de IJswegencentrale kwamen toen en komen nu nog altijd in het geweer om het afstromen bij vorst zoveel mogelijk te beperken. Dit om bij vorst de ijsgroei te bevorderen, want stromend water onder de ijskorst kan de ijsdikte aanzienlijk doen afnemen, wat uiteraard zelfs gevaarlijke situaties kan opleveren. Er zijn ook genoeg verhalen bekend over schippers die bekogeld werden door woedende schaatsliefhebbers omdat zij het ijs stuk voeren. De ijsbonden probeerden dan ook om provinciaal of via de ijsclubs plaatselijk een APV (Algemene Plaatselijke Verordening) te bewerkstelligen dat de bruggen gesloten bleven, zodat de scheepvaart tot stilstand kwam.

In Zuid-Holland kwam ik een bericht tegen dat de ijsbonden daar overlast constateerden van de vele arren op de baan. De arren zelf vielen wel mee denk ik, maar de paarden die beslagen ten ijs kwamen, vernielden de banen natuurlijk wel. Of de bonden succes hadden werd echter niet vermeld.

Haat-liefdeverhouding

Er waren echter ook particulieren die het ijs onder de bruggen open hielden, hierdoor moesten de schaatsenrijders over hun erf en daarvoor legden zij

planken of ander klúnmateriaal neer en vroegen dan tevens een bijdrage. Een bijdrage werd ook gevraagd door de vele baanvegers dus als schaatsenrijder moest je wel een beurs met klein geld meenemen om overal baacenten te betalen. In die tijd was er dus een haat-liefdeverhouding met de baanvegers; zij zorgden voor geveegde banen maar door de vele baanvegers was het ook een aanslag op de portemonnee. Hier lag dus ook een taak voor de ijsbonden, die zij aan het begin van de vorige eeuw oppakten. Zij stelden baanvegers aan, ook als werkverschaffing, in de barre wintertijd.

Sociale voorzieningen waren er toen niet zoals we die vandaag de dag

Collectie Eerste Friese Schaatsmuseum

kennen. De ijsclubs kregen hiervoor soms wel gemeentelijke bijdragen. Het voordeel was nu dat de rijders die lid

6. Bondskaarten.

Lid van den Ijsbond wordt men door lid van een afdeeling te worden. Heeft men zijn afdeelings-contributie betaald, dan ontvangt men als quitantie een kaart, een zoogenaamde bondskaart. Deze kaart kan men met een lintje of touwtje dragen aan jas, jupon of mantel. Met zoo'n kaart mag men op alle banen van IJ. H. N. vrij rijden, d. w. z. zonder baancenten te betalen. (De baanvegers worden vanwege de afdeelingen betaald). Met de baanvegers heeft men dus op de banen van IJ. H. N. niets te maken. Dit was vroeger heel anders. In de meeste afdeelingen mag echter een **baanveger** de rijders zonder een bondskaart nog lastig vallen als vroeger. Of die bondskaart ook een gemak is! Dat dit begrepen wordt, bewijst wel het enorm aantal kaarten, 't welk in de laatste jaren verkocht is. In den laatsten winter bedroeg dit aantal in N.-H. bezuiden het N. Z. K. alleen reeds 4650. — in geheel N.-H. 25.670.

Van nog meer belang is die bondskaart geworden, nu in den afgelopen winter een overeenkomst is getroffen met de Z.-H. IJ. en den S. IJ. B., waardoor de bondskaart van IJ. H. N. niet alleen geldt voor N.-H., maar ook op de bondsbanen van Z.-H. IJ. en S. IJ. B. in Z.-H. en Utrecht. De bondskaart van IJ. H. N. is dus geldig van Rotterdam tot Den Helder en van Enkhuizen tot Utrecht.

waren van de bond zich vrij over het ijs konden bewegen. Zij moesten dan wel de bondskaart op de revers spelden zoals dat toen zo mooi werd

omschreven. Voor de niet-leden werden baanbussen bij de baan neergezet; er werd van hen verwacht dat zij daar dan hun baangeld in deponeerden.

Het stukje uit de courant uit 1864 dat hieronder is afgedrukt zal hopelijk niet te vaak zijn voorgekomen, maar een handgemeen tussen een baanveger en een schaatser kwam wel regelmatig voor. Voor de baanveger betekende dit vaak de enige bron van inkomsten zolang de vorst in ons land regeerde en dat duurde in de 19^e en begin 20^e eeuw vaak langer dan nu.

Matthy van Klaveren

Bron: Leidsche Courant 21 januari 1864 via Regionaal Archief

— Naar men verneemt, is Maandag te Gorinchem uit Vianen een persoon gevangelijk binnengebragt, die, in toorn ontstoken, omdat een schaatsenrijder, hem voor het overloopen der plank eenige centen weigerde, dezen den bezem toewierp, waarover de rijder struikelde, met het noodlottig gevolg, dat hij op de plaats des onheils onmiddellijk dood bleef liggen.

De dregge van M.P. Okhuijsen

In het laatste nummer (45) van *Kouwe Drukte* staan twee artikelen over dreggen, respectievelijk van Jan Gores en Niko Mulder. Beiden hadden nimmer gehoord van de dregge van Okhuijsen. Dus hier de geschiedenis.

Marcus Petrus Okhuijsen werd in Rotterdam geboren op 20 augustus 1848. Hij werd in Nederland wereld-

beroemd als illusionist en goochelaar. In die kwaliteit trad hij ook regelmatig op aan het Hof. Veertien keer mocht Okhuijsen optreden voor Koning Willem III en de nog jonge prinses Wilhelmina. De voorstellingen vonden plaats aan het Koninklijk Paleis in Den Haag, Paleis 't Loo of op Soestdijk.

Op zijn naamkaartje prijkte de titels: *Hof-Illusionist, Prestidigitateur en Opti-*

cus. Enig arrangeur en Directeur van Kinderfeesten en gemakkelijkheden.

In het *Leidsch Dagblad* van 28 oktober 1896 stond het artikel 'Dregge-M.P. Okhuijsen', waaruit de volgende tekst. Het was op 27 juni 1881, ter gelegenheid van de verjaardag van Z.K.H. Prins von Ried, dat de heer Okhuijsen, op bevel van Z.K.H. Prins Frederik, op het huis 'De Pauw' in de tuin een groot kinderfeest mocht leiden. Een paar uur voor de aanvang kwam de Prins zich overtuigen of alles in orde was, waarop de heer Okhuijsen de Prins opmerkzaam maakte, dat de vijver zonder omheining was, waardoor het gevaar kon ontstaan, dat er in een onbewaakt ogenblik soms een kind in kon geraken. Deze opmerking deed de Prins veel genoegen, want, zo verhaalde toen de Prins: Ik heb eens een kind zien verdrinken en wel op een kleine wandeling, die ik deed op de Zwarte Weg bij de Bezuidenhoutsche brug. Het kind zag ik te water vallen en niemand was in de omtrek. Ik was zo ontroerd, dat ik geen geluid kon geven en geen hulp kon roepen, en daar stond ik, Prins Fredrik en kon geen hulp bieden. Dit was voorwaar het smartelijkste ogenblik van mijn leven.

Deze woorden deden de heer Okhuijsen ten zeerste aan en zijn door hem niet vergeten. Voortdurend heeft hij gedacht of er voor de herhaalde ongelukken van verdrinken niets afdoende te vinden was. Daarin is hij volkomen geslaagd. Hij heeft een verbazend eenvoudige dregge

uitgedacht, die toch buitengewoon sterk is.

De Huis- Reis- en Zakdregge van M.P. Okhuijsen – de invloed van de paraplufabriek is duidelijk herkenbaar - Coll. Noordelijk Scheepvaartmuseum

Okhuijsen zocht contact met de heer W.C. Teurlings, directeur van het Rotterdams filiaal van de Nijmeegse Paraplufabriek, aan de Weezenstraat . Daar werd uit zijn modellen een betrouwbare dregge geconstrueerd en kon met de productie worden begonnen. Overigens niet eerder nadat een vriend van Okhuijsen, de heer Marken uit Delft, hem een lening van 500 gulden had gegeven. Voor nog eens 600 gulden werd koord ingekocht en door bekwame lieden in Gouda tot strengentouw gevlochten. Verder had Okhuijsen busjes laten maken welke hij vaderlandslievend oranje had laten kleuren met een

deksel in rood wit blauw. De bussen en de haspel voor het koord werden speciaal in de vernis gezet om bederf te voorkomen.

Onder de naam 'Huis-, Reis- en Zakdregge' kwam de dregge in de handel. Maar naast dit model was er ook een Politiedregge. Waar het verschil in zat is mij niet bekend. De dregge kostte 93 cent. Okhuijsen zond franco aan alle gemeentebesturen twee gratis exemplaren met ingesloten drie postzegels van 5 cent voor een

In Delft ontstond enige consternatie bij het redden van een vrouw. Het koord raakte in een knoop waarop een omstander te water springt om de vrouw te helpen. Dat de redder niet kon zwemmen werd hem bijna fataal. De man werd gered maar de vrouw verdronk alsnog. In een reactie op die gebeurtenis loofde Okhuijsen een premie uit voor wie een drenkeling redde met zijn vinding. Per omgaande kreeg de redder een gulden en een gratis dregge. Het effect was grandioos, binnen enkele dagen werden alleen in Delft zestien drenkelingen met Okhuijsen's dreg uit het water gehaald!

De onlangs aangekondigde huis-, reis- en zakdregge, van den Heer M. P. Okhuijsen, te Rotterdam, heeft ook de aandacht getrokken van de Koningin-Regentes, die thans gelast heeft, dat de hofrijtuigen daarvan zullen voorzien worden.

eventuele retourzending. Okhuijsen had berekend slechts drie cent per exemplaar te verdienen. De politie van Leiden heeft proeven genomen met de dregge en het gemeentebestuur bestelde 75 exemplaren. Niet alleen de politie werd uitgerust met deze dregge, ook trambestuurders, bruggenwachters, eigenaren van stoomboten en pleziervaartuigen en natuurlijk de schaatsenrijders werd geadviseerd de dregge bij zich te dragen. Uit mededelingen in de diverse kranten bleek dat veel gemeenten en dorpen volgden en ook door ijsverenigingen werd de dregge aangeschaft.

In het geheel heeft de heer Okhuijsen in de periode 1895-1912 meer dan 20.000 exemplaren van deze zakdreg uitgegeven. Hoeveel er werkelijk verkocht zijn blijft onduidelijk.

Aad van den Ouweelen

Bronnen:

- Het *Rotterdamsch Nieuwsblad* van maandag 30 maart 1896.
- Het *Leidsch Dagblad* van woensdag 28 oktober 1896.
- Okkie vertelt van z'n lange leven: *het avontuurlijke tragikomische leven van den populaireren Rotterdamschen goochelaar en illusionist Marcus Petrus Okhuysen* - P. Hyacinth Hermans, 1927.

De uitvinder van de reddingshaak

In *Kouwe Drukke* nr. 45 stond een mooi verhaal over reddingshaken. Daarbij werd ook de haak van H.J. Ruerlo Holst genoemd, voorzien van liefst 80 meter touw, zodat hij alleen door meerdere schaatsenrijders gebruikt kon worden.

Het ging hier om Hendrik Jan van Ruerlo Holst uit Zaandam. Hij kreeg op 14 juni 1827 een eervolle vermelding van de Nederlandsche Huishoudelijke Maatschappij uit Haarlem voor zijn 'model van een verbeterde ijs-haak, met eene daaraan verbonden drenkelingdreg.'.

Van Ruerlo Holst was niet zo maar iemand. Hij was commissaris van politie in Zaandam en bovendien eigenaar van de houtzaagmolens De Wildeboer en De Nieuwe of Jonge Dekker in die gemeente. Hij was ook vertegenwoordiger van het landelijk opererende Weduwen-en Wezenfonds voor Ambtenaren onder de zinspreuk "Voor het Toekomstige".

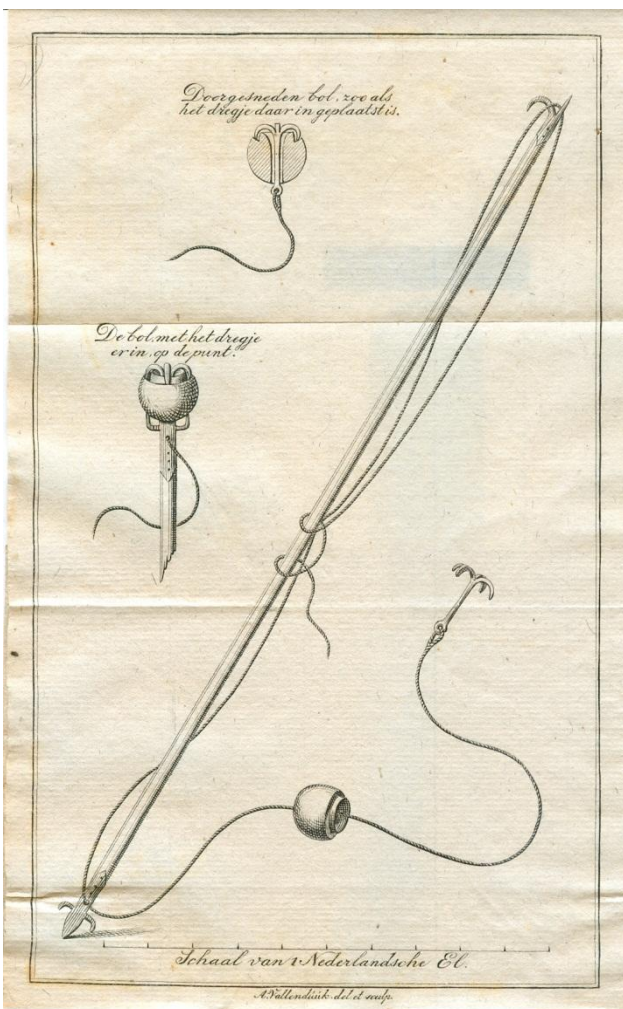
In 1852 werd hij door koning Willem III tot ridder in de Orde van de Eikenkroon

benoemd. Vijf jaar later overleed de uitvinder van de reddingshaak. Hij was toen 75 jaar.

Ron Couwenhoven

Inmiddels is uit de nalatenschap van Anrie Broere ook de gravure van de reddingshaak van Van Ruerlo Holst boven water gekomen.

Redactie

Het dregje van de lithograaf

Het prentje met dreghaak op de omslag van *Kouwe Drukke* 45 blijkt afkomstig te zijn uit *De Prins en Johan de Witt* van P.J. Andriessen. Zo wisten achtereenvolgens Jan Wijsma en Marianne van Zuijlen te melden.

Een passage uit het boek gaat inderdaad over de redding van iemand die in een wak is geschoten, maar van gebruik van een ijsdreg is in dat verhaal geen sprake. De schrijver geeft in het *Voorbericht* van het boek bovendien aan dat het voorval op het ijs niet berust op historische feiten. Het reddingshaakje op de afbeelding lijkt dus een verzinsel van de anonieme lithograaf van steendrukkerij Tresling & Co. uit Amsterdam.

Ook Anrie Broere bezat – uiteraard zou je bijna zeggen – dit boek. De eerste druk uit 1863 nog wel, uitgegeven door G.W. Tielkemeijer uit Amsterdam met steendrukken van P.W.M. Trap. Op het eerste gezicht lijkt het prentje uit deze eerste druk identiek aan de afbeelding die we kennen uit het vorige nummer van *Kouwe Drukke*. Maar bij nadere beschouwing zijn er subtiele verschillen. U voelt hem al aankomen: op de afbeelding van Trap ontbreekt de ijsdreg!

Toen het boekje in het fonds van A.W. Sijthoff uit Leiden terecht kwam, werden de prentjes door de firma Tresling kennelijk enigszins aangepast en kwam er zomaar een dregje in beeld.

Niko Mulder

Zoek de verschillen.

Kerstpuzzel 2012

In bijgaande winterse sfeertekening van Pol Dom zitten negen spreekwoorden verborgen. Herkent u ze alle negen?

Pol Dom is het pseudoniem van Paul Louise Carel Dom, geboren op 4 juli 1885 in Antwerpen en overleden op 21 februari 1970 in Den Haag. Hij illustreerde onder andere *Kruimeltje* en een aantal *Kameleon*-boeken.

Deze plaat komt uit het kerstnummer van de AVRO-bode van 1935.

Stuur de negen spreekwoorden vóór 1 maart 2013 op naar:

matthy.klaveren@online.nl

De winnaar (eventueel na loting) ontvangt een cadeaubon ter waarde van € 15 voor de eerstkomende Poolsterveiling.

De brusselaars van Martina

Google eens op 'afbeeldingen' het Tsjechische woord '*rychlo-brusleni*' en er verschijnen tientallen foto's van de nationale schaatsheld Martina Sablikova. Dat is niet zo gek, want '*rychlobrusleni*' is Tsjechisch voor hardrijden op de schaats: '*rychlo*' = snel, '*brusleni*' = schaatsen. Wie etymologisch wat verder gaat zoeken komt tot een merkwaardige ontdekking. '*Brusleni*' is direct afgeleid van Brussel. De schaatsen van Martina heten dus eigenlijk 'brusselaars'. Hoe is dat mogelijk?

Wie verre reizen maakt, kan veel verhalen. Dat gold zeker voor baron Lev Rozmital, die in 1465 door zijn Boheemse koning Jiri Podebrad op een rondreis langs Europese hoofdsteden werd gestuurd om steun te vragen voor een vredesverdrag dat een conflict tussen de koning en de paus moest beslechten. Rozmital bezocht de voornaamste Europese hoven in Oostenrijk, Duitsland, Frankrijk, Engeland, Spanje, Portugal, Italië en – inderdaad – Nederland. Althans, het hof van hertog Filips de Goede in Brussel, want daar zetelde destijds de Bourgondische machthebber over de Nederlanden.

Voor de schaatsgeschiedenis was het een groot geluk dat dit bezoek plaatsvond in januari 1466 tijdens een stevige vorstperiode, én dat Rozmital in de persoon van schildknaap Vaclav Sasek een nauwgezet verslaggever had meegenomen. Want dankzij het in de Latijnse vertaling nagelaten verslag

- de originele Tsjechische beschrijving ging verloren - beschikken we over het oudste ooggetuigenverslag van een schaatswedstrijd in Europa. Op de vrije zondag 11 januari 1466 nodigde Filips zijn gasten uit om op de hofvijvers een schaatswedstrijd bij te wonen. Sasek schreef daarover:

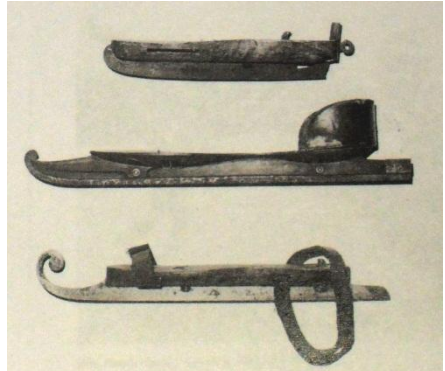
Er is hier een park, met een meer naast het kasteel en dat meer was helemaal bevroren. De hertog gelastte een aantal hovelingen naar het park te gaan en een wedstrijd te rijden op het bevroren meer. Ze - er waren er achtentwintig - streden met zo'n snelheid dat ik kan verklaren dat ik zoiets nog nooit gezien of gehoord heb. Eén in het bijzonder was zo bekwaam, dat hij in z'n eentje de aanval van tweeëntwintig anderen kon weerstaan. Zo groot was hun snelheid in rijden en draaien, dat zelfs geen paard het had kunnen bijhouden. Ik was benieuwd om te zien wat ze nou aan hun voeten hadden waardoor ze zich zo vlug over het ijs konden bewegen. Dat had gemakkelijk gekund, maar ik kon mijn heer niet alleen laten terwijl hij met hertog Filips zat te kijken.

En zo voltrok zich het wonder van de schaatsende mens die in een onderlinge strijd zijn krachten meet voor de ogen van het verbaasde Tsjechische gezelschap. Wat er verder is gebeurd, ontsluit de etymologie: het feit dat schaatsen in het Tsjechisch de naam '*brusle*' dragen (te vertalen als 'brusselaars') en het werkwoord schaatsen werd aangeduid

met 'brusleni,' toont aan dat het bezoek aan de schaatswedstrijd in 1466 door baron Rozmital en schildknaap Sasek de introductie van de schaats in het toenmalige koninkrijk Bohemen tot gevolg heeft gehad.

Aan het succes van de introductie van de 'brusselaar' in Praag heeft zonder twijfel de ideale schaatsinfrastructuur van de stad bijgedragen. De Moldau ('Vltava' op z'n Tsjechisch) is breed en meandert traag door de stad. Anders dan bijvoorbeeld de Donau bevriest de rivier al snel bij invallende vorst en tovert zich om in een perfecte ijsbaan. Het nationale museum in Praag bewaart een aantal oude schaatsen, waaruit blijkt dat de ontwikkeling van de schaats daar parallel lijkt te lopen

met die in onze contreien. In de 19^e

1. Schaatsen uit het Nationale Museum van Praag. De bovenste is de 'halbeisen-schlittschuh' uit circa 1850.

eeuw spiegelt Praag, dat als hoofdstad van Bohemen deel uit maakt van het Habsburgse Rijk, zich in alles aan Wenen. Als in 1868 de Amerikaanse

2. Op de Moldau werd circa 1900 niet alleen geschaatst, maar ook ijs gewonnen, zoals we kunnen opmaken uit de ijskarren langs de oever.

‘vader van het kunstrijden’ Jackson Haines in Wenen demonstraties komt geven, raakt de elite geheel in de ban van het schaatsen. De koorts slaat over naar Praag, zeker als Haines in 1871 naar de stad komt en zijn volstrekt nieuwe en artistieke manier van schaatsen voor een uitzinnig publiek op de Moldau demonstreert. (3) Er komen ijsclubs, er worden ijsbanen aangelegd en onderhouden, er worden wedstrijden gehouden en schaatsenmakers gaan aan de slag om aan de toenemende vraag te voldoen.

3. Jackson Haines in 1871 op de Moldau (foto: F. Fridrich)

In 1887 verschijnt onder de titel *‘Nauka brusleni’* (‘de wetenschap van het schaatsen’) van de hand van Augustin Krejci zelfs een handboek voor het schaatsen. Twee jaar later richt Josef Rössler-Orovsky, die als een Tsjechische evenknie van onze

Pim Mulier tal van sporten organiseerde, de *‘Bruslarsky Zavodni Klub’* op, de Praagse ijsclub die decennia lang leidinggevend zou zijn in het nationale schaatsen. Ook importeerde Rössler-Orovsky (dat ‘Orovsky’ had hij aan zijn naam toegevoegd om als Duitstalige Prager ook de Tsjechisch sprekenden aan zich te binden) een paar echte Noorse schaatsen, en werd daarmee de eerste Tsjechische hardrijder. Na een reis naar Parijs, waar hij een internationale wedstrijd won, introduceerde hij in eigen land bandy, de ‘oer-variant’ van ijshockey. Ook die introductie zou grote gevolgen hebben. (4)

4. Bandy-spelende mannen en vrouwen in Poprad, ca. 1900 (foto: Museum Poprad)

In de kranten uit die tijd vind je talloze advertenties waarin de *‘brusle’* aangeprezen worden. Gedetailleerd onderzoek naar Tsjechische schaatsenmakers heb ik niet gedaan, maar uit de advertenties blijkt dat er ook eigen Tsjechische schaatsen werden gemaakt. Vooral de metalen kunst- en ijshockeyschaats *‘Champion’* wordt als *‘beste Tsjechische schaats’* in de jaren ‘30 veelvuldig aangeprezen. (5)

Onder de schaatsenmakers en verkopers kom je bekende namen uit de Tsjechische schaatssport tegen. Zo verkochten de broers Jaromir en Bohuslav Potucek, beiden vermaarde hardrijders aan het einde van 19^e eeuw, in 1899 al echte noren: het bewijs dat het hardrijden op de schaats toen in Tsjechië al een serieuze wedstrijdsport was. (6)

6. Advertentie voor o.a. noren van gebr. Potucek (Praagse dagbladen, 1899)

Ook na de onafhankelijkheid van Tsjechoslowakije in 1918 bleef het schaatsen een populaire wintersport. In 1922 werd op het Jordan-meer bij Tabor het eerste officiële nationale kampioenschap verreden: de foto van kunstrijkampioen/schaatsenmaker Josef Sliva geeft er een prachtige impressie van. (7) Sliva werd bij de eerste Winterspelen in Chamonix zelfs vierde en miste dus maar net een medaille.

7. Josef Sliva in 1922 in Tabor, de locatie van het eerste Tsjechoslowaakse kampioenschap in 1922.

Ook op diverse ijsbanen op de Moldau werden kampioenschappen en zelfs internationale wedstrijden georganiseerd. In 1949 won de Hongaar Kornel Pajor op de Moldau een stedenwedstrijd tussen Praag, Wenen en Boedapest. Zes weken later werd de Hongaar in Oslo wereldkampioen.

In 1931 kreeg Praag een kunstijsbaan. Hardrijden kon je op die baan van 60 bij 40 meter nauwelijks, maar kunstrijden en ijshockey des te beter. Waarom uitgerekend ijshockey in Tsjechoslowakije zo populair werd, blijft een groot raadsel, maar de sport is sindsdien voor de Tsjechen wintersport nummer één gebleven, met als absoluut hoogtepunt de Olympische titel van 1998, na spectaculaire overwinningen op Canada en Rusland. Ook het kunstrijden beleefde hoogtijdagen, met als grootste succes de Olympische titel van Ondrej Nepela in 1972.

Het hardrijden leefde in de jaren vijftig nog even op, toen in het hooggelegen stadje Svratka een voor die tijd unieke

natuurijsbaan werd aangelegd (de kranten spraken zelfs van 'het Tsjechische Alma Ata'), die een aantal goede hardrijders voortbracht. (8)

8. Het Tsjechische 'Alma Ata' in Svratka (geopend in 1954; opgeheven in 2004)

Maar een echt hardrijders-land werd Tsjechoslowakije nooit. De sport dreigde bij gebrek aan kunstijsbanen zelfs uit te sterven, totdat – inderdaad, uit het niets – Martina Sablikova opstond en de schaatswereld versteld deed staan met wereld- en Olympische titels. Dat zij dat deed op 'brusselaars,' geven haar prestaties een bijzonder historisch tintje. En de Moldau, wordt daar nog steeds op geschaatst? Nou en of! (9) Of het door de 'brusselaars' gekomen is of niet, feit is dat de Tsjechen altijd fervente natuurijs-schaatsers zijn geworden en gebleven. Naast Nederland en Zweden is Tsjechië feitelijk het enige Europese land met een echte natuurijscultuur. In 2005 verscheen nog een gids met maar liefst 56 tochten die op meren en rivieren

gehouden kunnen worden. Bekendste schaatslocatie is het Lipno-meer, dat in 1960 is ontstaan toen in de Moldau

9. Op het ijs van de Moldau bij het Zvikov-kasteel. Foto: L. Hradilek

een stuw werd gebouwd. Dat uitgerekend Nederlanders daar nu een ijsclub hebben opgericht om in het land van de nakomelingen van Lev Rozmítal en Vaclav Sasek marathons op natuurijs te organiseren, maakt de Tsjechisch-Nederlandse schaats-

10. Geveegde baan op het Lipno-meer

geschiedenis na meer dan vijf eeuwen helemaal rond. (10)

Marnix Koolhaas

11. Max Ostrý - *Schaatsen op de Moldau*. Ca. 1940

Bronnen:

- *Nekonečné stopy bruslí* (de oorsprong van het schaatsen) - Jarmila Štastná - Königová (Praag, 1985).

- Archief Bruslarský Závodní Klub (BZK) Praha – Stadsarchief Praag.
- Nationale bibliotheek Tsjechië: <http://kramerius.nkp.cz/>.

Groningse schaatsenmaakster

De weduwe A.E. Smidt op de Oudeweg in Groningen plaatste op 6 december 1838 een bijzondere advertentie in de *Groninger Courant*: 'De ondergetekende bericht het publiek, dat hier ter stede in sommige ijzerwinkels verkocht wordende schaatsen gemerkt met de letters A.E.S. *niet in hare smederij vervaardigd, noch van haar afkomstig zijn*. De hare zijn gemerkt met een halve maan boven en een sterretje onder de letters A.E.S.'

De weduwe wilde dus haar goede naam beschermen, die kennelijk door een andere smid misbruikt werd, door haar initialen in zijn schaatsijzers te slaan. Bijzonder is ook dat een vrouw zich als schaatsenmaker presenteerde, maar ongetwijfeld hield zij de smederij van haar overleden man in stand.

Vermoedelijk met behulp van een zoon of een knecht.

De weduwe Smidt komt niet voor in Wiebe Blauw's standaardwerk '*Van glis tot klapschaats*'. De vraag is natuurlijk: **is er iemand die schaatsen van de weduwe in zijn collectie heeft?**

De *Groninger Courant* leverde nog een vroege schaatshoutmaker op, want op 16 januari 1810 adverteerde A.J. Nieuwenhuizen, *wonende in de kerk der Doopsgezinde Gemeente hier ter stede*, dat hij vervaardigd *nieuwe houten tot schaatsen*.

Nieuwenhuizen woonde aan de Oude Boteringestraat nr. 16.

Ron Couwenhoven

Een bijzonder Rotterdams tegel- tableau met een wintertafereel

De Nederlandse fabrikanten van tegels hebben in vorige eeuwen veel tegels naar het buitenland geëxporteerd. Zo vind je in verschillende Duitse kastelen veel mooie tegeltableaus van Nederlandse origine. De Duitse onderzoeker Wilhelm Joliet is op dit gebied bijzonder actief. Hij probeert te achterhalen waar en wanneer die tegels gemaakt zijn en welke prenten als voorbeeld door de tegelschilder gebruikt zijn. Vaak komt hij dan

terecht in Rotterdam, waar onder meer door het bedrijf van Aalmis, in de 18de en 19de eeuw veel fraaie tegels gemaakt zijn. In een mail die ik van hem ontving, bericht hij over de vondst van acht fraaie 18de-eeuwse tableaus die hij bij een particulier in Zwitserland tegenkwam. Hij probeert momenteel te traceren hoe deze in Zwitserland terecht zijn gekomen.

Geen zaak om over in *Kouwe Drukke* te publiceren, als het niet zo zou zijn dat op één van deze tableaus een bijzonder fraai wintertafereel is afgebeeld. Het imposante tableau

bestaat uit 9 x 13 tegels en is gesigneerd met 'J. Aalmis Pint a Rotterdam'. Op het tableau zijn figuren op de oevers van een meer afgebeeld en enkele schaatsers.

De ets die de tegelschilder als voorbeeld diende bleek van de hand te zijn van de 18de-eeuwse kunstenaar Nilson. Deze prent is een allegorische voorstelling van de maand 'Januarius'.

Onder op de prent staat het gedicht:

La belle pour braver le froid, avec courage

Passe du pont glacé le périlleux passage

*La nature semblant de glace se couvrir
Pour commenser le temp pour un nouveau plaisir*

Voor allen die net als ik moeite hebben met bovenstaand Frans gedichtje volgt hier de Nederlandse vertaling door een in de Franse taal bedreven kennis:

*De schone, om de kou te trotseren,
Gaet moedig over het gevaarlijke deel van de bevroren brug*

*De natuur lijkt zich in het ijs te hullen
Om een periode van nieuw vertier te beginnen*

Tot zover dit tableau. Tableaus met wintertaferelen kom je nog wel eens tegen. Bij een bezoek aan de Lakenhal in Leiden hingen bijvoorbeeld in een zaal twee mooie tableaus met een winterlandschap. Helaas werd mij het fotograferen ervan door een opletende suppoost verhinderd. Toch langs reguliere weg nog eens een poging wagen! Misschien verschijnt het resultaat nog eens in *Kouwe Drukke* ...

Minne ledes Nieuwhof

Schaatsen op *reklamemarken*

In mijn verzameling heb ik een heel klein deeltje zegels die geen postzegels zijn. Het zijn cinderella's, reklamemarken of sluitzegels; een eenduidige naam is er niet echt voor. Ook de discussie wat er wel één is of niet, blijft onduidelijk. Mijn grove indeling is dat ze een postzegeluiserlijk hebben: gekartelde rand en/of gegomde achterkant.

Ze zijn net na de postzegel in de jaren '60 van de 19e eeuw ontstaan. In de jaren voor de Eerste Wereldoorlog kwam de productie tot zijn hoogtepunt en die nam steeds meer af richting de Tweede Wereldoorlog. Het is vaak

onduidelijk wanneer de zegels zijn uitgegeven. Er zijn prachtige door kunstenaars in *Art Deco* gemaakte zegels, dus kunstenaar of jaartal op de zegel helpt soms verder met het dateren daarvan.

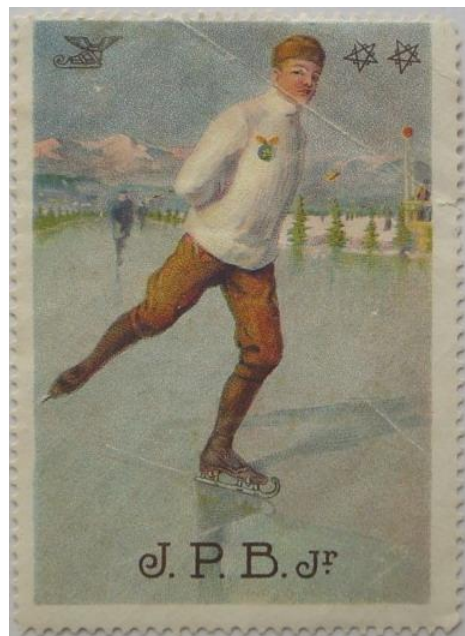
Bijgaand – gebruik makend van de kleuren in Kouwe Drukke - zegels uitgegeven door schaatsenmakers en verkopers. De zegel van Nooitgedagt komt als enige niet uit mijn collectie, maar is een foto genomen in het museum in IJlst. Ik houd me aanbevolen mocht iemand er ooit eens één vinden.

Omdat heel veel van onze leden meer van schaatsenmakers weten dan ik, zal ik ze niet verder toelichten en laat ik de plaatjes voor zich spreken.

*Caroline
van Staaveren*

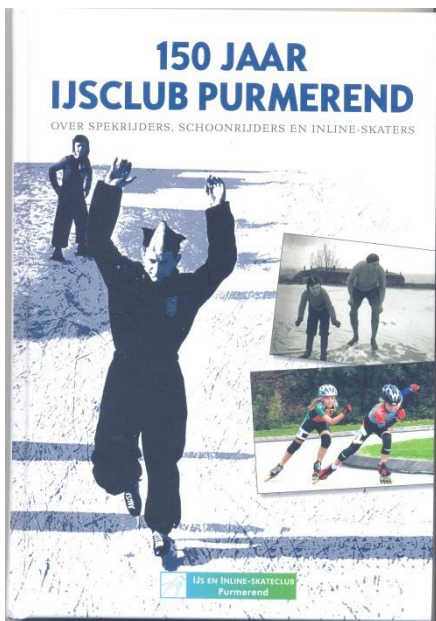

Boek en Zopie

150 jaar ijsclub Purmerend –

Piet Hein Debets en Jack Otsen

Een van de oudste ijsclubs van Nederland jubileert. De IJs- en Inline-Skateclub Purmerend bestaat 150 jaar. Hoewel, de samenstellers hebben over de eerste tien jaar niets kunnen terugvinden over het bestaan van de club. Diverse fusies, herstarts en naamswijzigingen zijn doorstaan. De ijsclub kon op een gegeven moment zelfs niet worden opgeheven omdat er bijna niemand op de jaarvergadering kwam.

In chronologische volgorde wordt de geschiedenis beschreven, zoals we van andere jubileumboekjes ook gewend zijn. De dorpentochten, fusies, ijsbanen die ten prooi vallen aan de groei van Purmerend, de

zoektocht naar nieuwe locaties, wedstrijden, bestuursperikelen en de aanleg van de skeelerbaan. Deze en meer onderwerpen komen aan de orde. Daarnaast worden een aantal clubiconen uitgelicht en komen hun prestaties uitgebreid aan de orde. Veel namen met slechts plaatselijke bekendheid, maar ook nationale topper van weleer Teun Boot had zijn roots in Purmerend. En de naam Jacques de Koning zal bij velen een belletje doen rinkelen.

Behalve een boek is er ter ere van dit jubileum ook een expositie over '150 jaar spekrijders, schoonrijders en inline-skaters' in het Purmerends museum. Deze expositie duurt nog tot eind februari 2013.

Hardcover, 176 pagina's met diverse unieke foto's, het laatste katern volledig in kleur.

Het boek is te bestellen bij Kor Kamps, tel 06-52.33.7096, of via kor.kamps@ijseninlineskateclub.nl
Prijs: €17,50

Een halve eeuw kunstijs in Deventer – Ron Couwenhoven en Huub Snoep

Na Amsterdam heeft nu ook Deventer al vijftig jaar kunstijs. En heeft ook

Deventer ter ere hiervan een boekje uitgegeven. Deventer is een trotse trendsetter in de Nederlandse schaatswereld. Er wordt vermeld dat Deventer de eerste ijsclub van Nederland had (dus niet Dokkum). De IJsselcup is de eerste 'klassieker' van het Nederlandse schaatsen. Op de Deventer kunstijsbaan werd voor het eerst in zestig jaar een internationaal schaatskampioenschap in ons land georganiseerd. Tijdens dit EK in 1966 kon het stadion wel twee keer uitverkocht worden. Voor het eerst was er een live TV-registratie. Voor het eerst een wereldrecord op Nederlands kunstijs, in Deventer.

Kampioenen zoals Annie Borckink, Mark Tuitert en Erben Wennemars hebben hun roots liggen op Deventer kunstijs. Als je dit boek doorbladert dan komen vanzelf diverse 'oh ja's' naar boven.

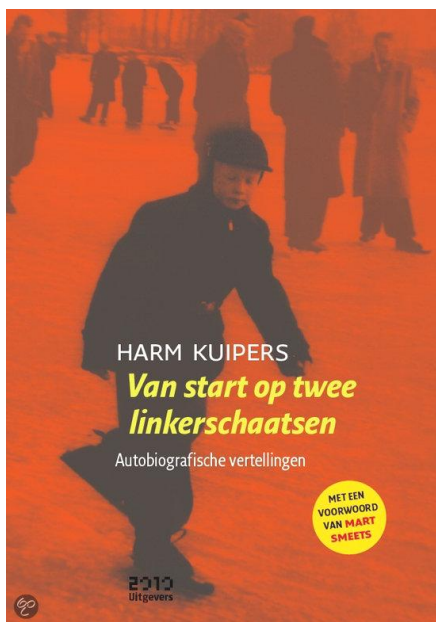
Hardcover, full colour, 64 pagina's. A4 formaat met de rug aan de verkeerde (korte) kant. Prijs €19,95

Te bestellen o.a. via:

<http://www.sportbedrijfdeventer.nl/inschrijfformulier-jubileumboek/>

Van start op twee linker schaatsen – Harm Kuipers

Deze biografie van Harm Kuipers beschrijft uiteraard zijn sportieve loopbaan met als hoogtepunt de wereldtitel. Zijn sportieve carrière benaderde hij op wetenschappelijke basis, en met succes. Na zijn loopbaan als schaatser was hij vooral wetenschapper, maar ook vliegenier. Hij geeft zijn kijk op voeding, medische

begeleiding, trainingen en op doping. Hij analyseert ook de ziekte, die hem de laatste jaren in zijn macht houdt.

Paperback, 150 pagina's. Te koop in de boekhandel; prijs € 14,95

Schaatsseizoen 2011-2012 – Hedman Bijlsma, Nol Terwindt, Karel Verbeek etc.

De veertigste editie is op het moment van schrijven nog niet verschenen, maar het mag niet ontbreken in deze rubriek. Deze editie is volledig in kleur en bevat alles wat je wilt weten over het afgelopen seizoen. Een schaatsliefhebber zonder dit boek is geen schaatsliefhebber.

Te bestellen via Stichting Schaatsseizoen te Drachten voor € 20,00; over te maken op rekening 34.14.05.

Martin van der Bij

Elfstedentocht 1963. Unieke terugblik op een dramatische tocht. – Joh. Lolkama

Een boek over vergeten 'helden'; de rijders die op 18 januari 1963 buiten de geldende tijdslimiet van twee uren na Reinier Paping over de finish kwamen. De auteur gaat ook uitgebreid in op de volgens hem onterechte kritiek die het Elfstedenbestuur tijdens en na afloop van de tocht te verduren kreeg. Prijs: € 22,50

Redactie

Winter in waterland. Een schaats-hooglied – Aafke Steenhuis

Wij willen u attent maken op het boek *Winter in Waterland; Een schaats-hooglied* door Aafke Steenhuis. Op 4 januari 2013, om 17.30 uur, opent een tentoonstelling *Winter in Waterland*; rond het boek, in Museum de Noord (naast de Bredero-school aan de Meeuwenlaan) in Amsterdam-Noord.

Aafke Steenhuis werkt meestal al schrijvend en schilderend aan hetzelfde project. In dit geval gaat het over schaatsen. Schaatsen door een winterlandschap en door het leven, en schrijven over al die mooie dorpen in Waterland - waar in de ijstijd een gletsjer een gat in de bodem sloeg - en over herinneringen aan andere schaatsochten. Voor het eerst schrijft Aafke Steenhuis niet in proza, maar een lang prozagedicht, met veel gekleurde tekeningen en zwart-wit-

krijttekeningen. Tegelijk is het schaatsverhaal een tocht door het leven en door de liefde.

Het boek, formaat 23x23 cm, heeft 48 pagina's en is rijk geïllustreerd met

tekeningen van Aafke Steenhuis zelf. Het wordt uitgegeven door uitgeverij Philip Elchers, die meermalen prijzen won met zijn bijzonder vormgegeven boeken. Het kost 19,50 euro.

In haar e-mail aan de redactie voegt Aafke hier nog aan toe:

'Ik ben schrijfster en schilder, morgen komt m'n nieuwe boek uit over schaatsen in Waterland. Het boek ziet er heel mooi uit. Het wordt verspreid buiten het Centraal Boekhuis om, dus we willen graag de schaatsliefhebbers bereiken!'

Ik wil ook wel eens bij jullie voorlezen uit het boek. (Ik hou vaak lezingen). Mijn man, Jan Joost Teunissen, heeft een gitaarcompositie gemaakt: Schaats-hooglied, dat speelt hij ook morgen op de presentatie van het boek.'

Aafke Steenhuis

Kouwe Drukke

Kouwe Drukke is een uitgave van Stichting "De Poolster", verzamelkring van schaatsen en winterse objecten en verschijnt driemaal per jaar.

Misdrukken, bezorgfouten en dergelijke melden bij:

Wim van Herk tel. 0180-663092; e-mail: administratie@stichtingdepoolster.nl

Redactie-adres

Niko Mulder, Schoener 48-01, 8243 XT Lelystad

Redactieleden Kouwe Drukke

Matthy van Klaveren (0251-241492) matthy.klaveren@online.nl	Niko Mulder (0320-251663) n.mulder@hccnet.nl
Theodoor van der Kooi (030-6046362) theodoorvanderkooi@12move.nl	

Druk

Drukkerij De Gans, Amersfoort

Bestuursleden Stichting "De Poolster"

Voorzitter Huub Snoep (0252-688699) voorzitter@stichtingdepoolster.nl	Penningmeester Wim van Herk (0180-663092) administratie@stichtingdepoolster.nl
Secretaris en ledenadministratie Maarten Dijkstra (072-5610916) Doortjes 9, 1861 VH Bergen (NH) secretariaat@stichtingdepoolster.nl	Contactpersoon veilingen Alex Kampinga (0598-398002) veilingcommissie@stichtingdepoolster.nl
	Contactpersoon website Maarten Dijkstra (072-5610916) redactie@stichtingdepoolster.nl

Stichting De Poolster

<http://www.stichtingdepoolster.nl>

secretariaat@stichtingdepoolster.nl

Lidmaatschap

Het lidmaatschapsgeld dient eens per jaar rond 1 juli te worden betaald. Verzamelaars of geïnteresseerden die zich willen aansluiten worden verzocht € 25,- over te maken op gironummer 4324260 t.n.v. Stichting De Poolster met vermelding van naam en lidmaatschapsgeld 2012-2013. Graag dan ook uw adresgegevens doorgeven aan: secretariaat@stichtingdepoolster.nl

Kopij

Voor Kouwe Drukke nummer 47, april 2013, moet de kopij uiterlijk 1 maart 2013 binnen zijn. Bij voorkeur per e-mail (als bijlage), handgeschreven of getypt mag ook. Kleine berichtjes kunnen ook worden doorgebeld. Aanwijzingen voor het aanleveren van kopij zijn verkrijgbaar bij de redactie. De redactie kan artikelen om diverse redenen weigeren, inkorten of doorschuiven naar een volgende uitgave.

De artikelen in Kouwe Drukke mogen zonder schriftelijke toestemming van de auteurs niet worden gebruikt voor andere publicaties.

